

İnançsızlığa Karşı İç Bünyeyi Güçlendirme*

*Cağfer KARADAŞ**

A. TARİHİ ZEMİN

Bir dinin doğduğu zaman ve mekân ile sınırlı kalması, tarihi tecrübeler dikkate alındığında, pek mümkün görünmemektedir. Zira sınırlı kalan dinin, uzun süreli yaşama ve müntesiplerini bir arada tutma şansı olduğu söylenemez. Bu gerçek doğrultusunda İslam gibi bütün insanlığa hitap üzere gelmiş bir dinin, indiği Hicaz bölgesi ile sınırlı kalması ve o bölge anlayışı ile ifade edilmesi zaten düşünülemezdi. Nitekim tarihi verilere bakıldığında, asliyetini yitirmeden, en kısa zamanda, çok geniş bir coğrafyaya yayılan ve hemen her milletten büyük bir müntesip kitlesi tarafından temsil edilen İslam'ın, belli bir coğrafyanın kültür ve anlayışı ile sınırlı kalmadığı açıkça görülür. Ancak bu kadar geniş bir alana yayılması ve yine her milletten büyük bir kitle tarafından benimsenmesi, zaman içinde ifade ve izah genişliğini beraberinde getirmiş; bu da, zihinlerde belli endişelerin doğmasına neden olmuştur. Özellikle İslam'ın asliyetinin korunması, sahih çerçevede anlaşılması ve doğru yorumlanması meseleleri, endişelerin odak noktasını oluşturmuştur.

Bu endişeleri gidermek ve aslî haliyle dini sürdürülebilir kılmak için, başta Kur'an'ın toplanması ve çoğaltılmasının yanında, ikinci kaynak olan sünnetin yazıya geçirilmesi ve muhafazası yönünde ciddi adımlar atıldı. Bu iki önemli çalışmaya ek olarak sahabe uygulamasının da fıkıh adı altında derlenip toplanması söz konusu oldu. Bütün bu çabalar ve çalışmalar daha sonra, başta fıkıh ve kelim ilimleri olmak üzere tefsir, hadîs, siyer, megazi ve tarih gibi ilim

* Bu yazı, bildiri olarak DİB Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından Ankara Kızılcahamam'da 11-13 Eylül 2018 tarihinde düzenlenen Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı IX (Güncel İnanç Problemleri) adlı toplantısında sunulmuş metnin yeniden gözden geçirilmiş halidir.

* Prof. Dr., Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Dini İlimler Fakültesi, caferkaradas@hotmail.com.

alanlarında yapılan tedvin ve çalışmalarla büyük bir dinî külliyatın oluşması sağlandı.

Kabul etmek gerekir ki, dinin asliyle muhafazasında, kaynak birliği ve dil birliği iki önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü İslam'dan önceki dinlerde temel bozulmalar, kaynak birliğinin veya dil birliğinin olmaması veya tahrifinden kaynaklanmaktadır. Kaynak birliği dinin asliyetinin dayandığı esas noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Ne kadar geniş yorum yapılırsa yapılsın pergelin sabit ucunun bastığı yerin yani temel kaynağın değişmemesinin, dinin asliyetinin korunmasını beraberinde getireceği açıktır. Ayrıca kaynak birliği, yorumda keyfiliği de büyük ölçüde ortadan kaldıran önemli bir etkidir. Sözelimi Yahudiliğin bozulmasında temel kaynaktan sapmaların veya tahriflerinin gerçek neden olduğu, Kur'an'da sık sık dile getirilmektedir. Onların kendi elleriyle yazdıklarını din diye sunmaya kalkışmaları ile ana kaynaktan var olan bilgileri aslından ve amacından saptırarak kullanmaları tahrif örnekleri olarak Kur'an'da sıralanmaktadır.

İncil'in tahrifinde ise temel etken, dil birliğinin sağlanmaması yani temel kaynağın asli dilde muhafaza edilememiş olmasıdır. Nitekim İncil'in kendisine indiği Hz. İsa'nın konuştuğu dil olan Aramca veya İbranice dillerinde bir İncil'in varlığı henüz tespit edilebilmiş değildir. Var olan en eski İnciller'in dayandığı dil, Hz. İsa ile alakası olmayan Yunanca'dır. Bu da, elde bulunan, Hıristiyanların dini bilgi kaynağı olan İnciller'in asıldan kopuk, zihinlerde kalan veya kaldığı var sayılan bilgilerin ikinci bir dil ile ifadesi olduğunu gösterir. Metinlerin bu şekilde orijinallikten uzak olması ise, onları ikincil bir kaynak konumuna indirger.

Yahudiler'i ve Hıristiyanlar'ı göz önünde bulunduran ilk dönem âlimleri, kaynak ve dil birliğini sağlamada oldukça titiz ve başarılı çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu hususların korunması, birinci olarak dilin mana ve lafzın asliyle muhafaza edilmesi; ikinci olarak ise, manadaki maksat ve maslahatının gözetilmesi şeklinde gelişmiştir. Mana ve lafzının korunması tarafında yer alanlar, dilin lafızları ve lafızlarda mündemiç olan ilk manaların korunmasına özen gösterirken, maksat ve maslahatı gözetkenler ise, diğer milletlerden İslam'a intisap edenlerin onu daha iyi anlaması ve aynı zamanda yanlış anlamalarının önüne geçmek için yeni bir takım ifade ve izah zorunluluğundan yola çıkarak,

aslın maksat ve manasını koruyacak bir anlam çerçevesi oluşturulması yoluna gitmişlerdir. Her iki kesimin müttefik olduğu husus, ana kaynak olan Kur'an ile Sünnet'in asli dilde muhafazasının önemidir. Hatta Ebü'l-Leys es-Semerkandî gibi bazı müfessirler bu endişeden olsa gerek, Kur'an'ın tercümesinin imkânsızlığını bile dile getirilmişlerdir. Zaten Kur'an'ın mana ve lafzıyla birlikte mucize kabul edilmesi bu anlayışı destekleyen önemli bir kanıttır.

Tarih içinde lafzı gözetme fikri, Ehl-i Hadis anlayışı şeklinde tezahür ederken, maksat ve maslahatı gözetme fikri ise, Ehl-i Rey veya Kelam taraftarlarının anlayışı olarak ortaya çıkmıştır. Her iki kesimin dini koruma ve kollamada aldığı ilk önlemler, öncelikle inancı tahkimde kendini gösterirken, Ehl-i Hadis'in ameli imanın bir parçası görmesi, her iki boyutun birlikte düşünülmesini beraberinde getirmiştir. Bu anlayışların ayrı ayrı tedvin edilmesiyle de, mezhepler meydana gelmiştir. Bir nevi mezhepler, bu anlayışların kurumsal ve sistematik ifadeleri ve aynı zamanda dinin asliyetini koruma zırhları olarak tezahür etmiştir. İslam toplumlarında meydana gelen ahlaki yozlaşmalara karşı ise züht ve vera anlayışı ilk dönemlerden itibaren kendisini göstermeye başlamıştır. Bu anlayışın daha sonra tasavvuf adı altında ifade edilmesi ve tarikatlar şeklinde kurumsallaşması söz konusu olmuştur.

İlk dönemlerde ayrı ayrı anlayışlar şeklinde kendini gösteren bu gelişmelerin, zaman içinde parçalı ve dağınık bir görüntüye sebebiyet vermesinin yanı sıra birbirini ötekileştiren veya değersizleştiren anlayışlara evirildiği de bir gerçektir. Bunun önüne geçmek için hem züht tarafında hem de zahir ilim ehlinde belli arayışlar ortaya çıkmıştır. Bu anlayışların en mütakamil örneği Gazzalî'de görülecektir.

Gazzalî, dini korumak ve kollamak için iki boyutlu bir düşüncenin ve çalışmanın gerekli olduğunu görmüş ve bir yandan din müntesiplerinin inanç, amel ve ahlak bakımından tahkimi konusunda çalışmalar yürütürken, öte yandan dine dışardan gelebilecek bozucu etkilere yönelik engelleyici önlemlerin alınması gayreti içinde olmuştur. Onun *İhyau ulumi'd-dîn* çalışması, birinciye örnek teşkil ederken, *Tehafütü'l-felasife* çalışması ikinciye örnek olarak verilebilir. Gazzalî'yi bu şekilde düşünmeye götüren kendi öncesinde başlayan, felsefe veya bätinîlik krizidir. Bu krizin üstesinden gelmek için felsefe ve bätinî düşünceyle yüzleşmek ve hesaplaşmak gerekiyordu. Gazzalî gibi düşünen

âlimlerin o dönemde yaptığı çalışmalar, aslında bu döneme de ışık tutacak niteliktedir.

Özetlemek gerekirse İslam'ın doğuşundan itibaren figürler değişmekle birlikte İslam dışı unsurlarla mücadelede bir süreklilik söz konusu olmuştur. İlk hesaplaşma, İslam'ın ilk üç asrında başta Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecusilik olmak üzere fetihlerle birlikte Müslümanlar'ın gündemine giren din ve kültürlerle bir yapılan bir muhasebeydi. Son ciddi hesaplaşma ise, sömürge dönemiyle başlayan modernizm hareketi ve bu hareket içinde ortaya çıkan inanç karşıtı anlayışlarla oldu.

B. GÜNÜMÜZDE İNANÇ KARŞITI AKIMLARLA MÜCADELE YÖNTEMİ

Yukarıda geçtiği gibi, İslam'ın ilk dönemlerinde tahrif edilmiş ve şirk özelliği taşıyan dinlere karşı mücadele ön plandaydı, felsefenin gündeme gelmeye başlaması ile birlikte gayr-ı millî denilen din dışı anlayışlarla mücadele öne çıktı. Sünnî kesimden Gazzâlî ile Mu'tezile'den İbnü'l-Melahimî'nin yazdıkları, bu anlamda kayda değerdir. Modern dönemlerle birlikte pozitivizm, deizm ve ateizm Müslüman ulemanın gündemine girdi ve bir nevi temel gündem haline geldi. Bu gündem, hala güncelliğini ve geçerliliğini sürdürmektedir.

Geçmiş tecrübeler ışığında düşünüldüğünde günümüzdeki inanç karşıtı akımlara yönelik iki türlü mücadele söz konusu olabilir. Bunlardan birincisi iç bünyeyi tahkim etmek, deyim yerindeyse iç bünyenin bağımsızlık sistemini güçlendirmektir. Bunun için bir yandan inanç, ibadet ve ahlak bakımından bir tahkim ameliyesi yürütürken diğer yandan irşat, ihsan ve infak ile toplumsal boyutta bir çaba ve çalışmanın yürütülmesi gerekir. Önlemlerin ikinci boyutu ise dıştan gelen eleştiri ve önyargılara karşı İslam'ın sahih imajını korumaktır. Bunun da iki boyutundan söz edilebilir. Birincisi Müslüman olmayanlara yönelik İslam'ın doğru ve anlaşılır bir şekilde anlatılması, ikincisi ise İslam dışı/karşıtı akımlardan gelen eleştiri ve ileri sürülen argümanların geçersizliğini ortaya koymaktır.

1. İç Bünyeyi Güçlendirme

İç bünyeyi güçlendirme, yukarıda değinildiği gibi, zihniyetten eyleme doğru bir seyir takip etmelidir. Zihin bakımından iç bünyenin güçlenmesi, dinin

müntesiplerinin tatmin edici ve tutarlı bir inanca sahip oldukları bilincinde olmalarıdır. Bunun bir ötesi ise, dışarıdan gelen eleştiri ve saptırmalara karşı direnç sahibi olmaktır. Bunun için inanç sahibinin sadece zihinsel bir müntesip değil, dinin eylem boyutunu da yaşayan ve hayatını bütünüyle inancına gere düzenleyen bir hayat tarzının bulunuyor olması gerekir. Bu noktada dinin inanç, ibadet ve ahlak şeklinde taksim edilen üç boyutunun bir bütün olarak kişinin üzerinde tezahür etmesi önem kazanmaktadır. Öyleyse iç bünyenin güçlendirilmesi; inancın sahih bir çerçeveye oturtulması, ibadetlerin sürekliliği ve ahlaki yönden tutarlılıkla mümkündür.

a. İnancı Güçlendirme

İç bünyenin güçlendirilmesinde öncelik, inanç boyutu olmakla birlikte, bunun genelde amel, özelde ise ibadet ve ahlak boyutuyla birlikte ele alınması önem arz etmektedir. Zaten Kur'an'ın ve Sünnet'in bütünü göz önünde bulundurulduğunda bunun temel bir gerçeklik olduğu aşikardır. Nitekim Bakara Sûresi 177. ayet ile Cibril Hadîsi bu gerçeği açık ve net bir şekilde bize bildirir. Her iki nassta, önce inanç esasları zikredildikten hemen sonra amel ve ahlak boyutuna vurgu yapılır. Her ne kadar İslam toplumunda hâkim görüş amelin imanın bir parçası olmadığı şeklinde ise de, bu görüş sahiplerinin ameli ve ahlaki dışladıkları düşünülemez. Nitekim onların sözlerinden, yazdıklarından ve eylemlerinden iman, amel ve ahlaki bir bütün olarak Müslüman hayatının vazgeçilmezi olarak gördükleri bilinen bir gerçektir. Ancak iman olmadan amelin veya ahlakın tam ve sürdürülebilir olamayacağı da bir gerçektir. Öyleyse iman, kişinin akıl ve irade tarafının takviyesi için öncelikli bir yere sahiptir.

İmanın birinci ilkesi olan Allah'ın varlığından haberdar olmayanın, kendi beşerî gerçekliğini ve sınırlarını bilmesi söz konusu olamaz. Bugünün insanının temel sorunu kendi beşerî gerçekliğinin boyutlarını kavramaktan aciz olması dolayısıyla aşırı bir özgüven ve özgürlük sevdasına kapılmış olmasıdır. Kendisini aşırı özgüven içinde özgür gören kişinin çevresindekilere tahakküm kurulacak nesnelere gözüyle bakması, bunun neticesi olarak çevre katliamı ve insan kıyımı yapması veya bunlara göz yumması/tepki vermemesi, başta batı toplumları olmak üzere bütün dünyayı saran ciddi bir problemdir.

Allah inancından sonra zikredilen *melek* inancının çarpıklığı veya zayıflığı, bir kesimi melekleri yedeğine, cinleri emri altına alacağı hülyasına sürüklerken, melek inancına mesafeli kesimleri, *uzaylılar* adı altında ütöpik varlıklar üretmeye ve bunları adeta meleklerin yerine ikame etmeye götürmektedir. Kadim Mecusilik ve Hristiyanlık'tan hareketle şeytanı Tanrı'nın rakibi gibi görmek eğilimi bu anlayışın en uç noktasını oluşturmaktadır. Nitekim kötülerin iyilerden daha çok olduğu düşüncesine itilen bir kişi, kötülüğün kaynağı olarak gördüğü şeytanın, Tanrı'dan daha güçlü olduğu zannına kapılarak *satanzime* kolayca kayabilmektedir. İlahi kitap ve peygamberlik inancının olmaması veya azalması, kişiyi yine aşırı özgürlük ve özgüvene sürüklemekte ve Tanrı'yı hayatından dışlayan *deizm* anlayışına savurabilmektedir. Ahiret ve kader inancının yokluğu ise eskilerin *ibâha* dedikleri, günümüzde ise *hazcılık* adı verilen her şeyin insan arzu ve isteklerine göre mubah ve gerekli olduğu anlayışını zihinlere sokmaktadır.

Günümüzde dindar kesimin içine düştüğü ruhsal eziklik, seviye düşüklüğü ve görüntüyü kurtarma dindarlığı bu eğilimler için bir yandan gerekçe oluştururken, diğer yandan din adına ortaya konulan aşırılıklar, dine mesafeli olan gevşek inançlı kişilerin kolayca *ateizm* ve *deizme* doğru kaymalarına neden olmaktadır. Görünen o ki, dindarlar arasındaki bu tür çarpıklıklar öncelikle dine ve gerçek anlamda samimi dindara zarar vermektedir. Öte yandan din adına ortaya çıkan bir takım sahtekar ve ruh hastası kişilerin, saf ve bilgi düzeyi düşük ama gerçek anlamda dinine bağlı kişileri aldatmaları, dindar kesim içerisinden de bu tür akımlara kaymalara veya zihin bulanıklıklarına neden olmaktadır. Sözgelimi Allah ile konuştuğunu, Hz. Peygamber'den (a.s.) rüyada talimat aldığını, melekleri ve cinleri gördüğünü iddia eden bir kısım insanlar, doğrudan dini tahrip ederken dolaylı olarak inanç karşıtı akımlara katkı sağlamaktadırlar. Bir taraftan Allah'ın bu dünyada görülmesinin ve Hz. Peygamber'in öldükten sonra tasarrufunun söz konusu olmadığı, meleklerin ve cinlerin ise gaib yani görünmeyen varlıklar olduğu inancı temel kaynaklarda yazılı dururken, diğer yandan bunun tam tersi iddialarla ortaya çıkan insanların toplumda itibar görmesi, Müslüman kesimin garip bir çelişki yumağı içinde olduğuna işaret etmektedir. Bu kişilerin iddialarına inananların "Allah dilerse olur! Niçin olmasın?" gibi garip bir mantığa sığınmaları, Allah ile aldatılmaya çarpıcı bir örnek teşkil eder mahiyettedir. Zira bu anlayış zımnen, iddia

sahiplerinin ya Allah'ın iradesinin nasıl çalıştığını bildikleri veya ilahî iradenin onların istekleri doğrultusunda çalıştığı sonucuna götürür.

b. İbadeti Sürekli Kılma

İbadet boyutuna gelince, “Gözden irak olan gönülden de irak olur.” halk deyişi gereği, görünür ve kamusal alandan tamamen çıkarılmış bir dinin sadece zihinsel bir tasavvur olarak sürdürülmesinin söz konusu olmadığıdır. Tarihi veriler ve güncel gerçekler, bu tespiti destekler mahiyettedir. Nitekim geçmişte var olup da görünürlükleri bir şekilde engellenmiş olan dinlerin, yaşaması söz konusu olmamıştır. Bu tespit, insana ait olan kültür, medeniyet ve diller için de geçerlidir. Sözelimi Endülüs'te görünürlüğü yok edilen kültür ve medeniyetin birkaç tarihi eser dışında nasıl sahneden çekildiği tarihi verilerle sabittir.

Öyleyse bir dinin yaşaması için görünürlüğünün ve somut yönünün sürdürülebilir halde tutulması ve tahkim edilmesi zaruret arz etmektedir. Burada bireysel planda namaz ve oruç, toplumsal planda ise zekat ve haccın önemi yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. Namaz ve oruç bireysel planda kişileri bilinçlendirirken, zekat ve hac toplumsal planda maşeri vicdanın oluşmasına katkı sağlar niteliğe sahiptir.

Modern zamanlarda ibadet için iki tehlike söz konusudur: Birincisi ibadetlerin tarihi bir gerçeklik olduğu ve bugüne hitap etmediği düşüncesinin gündeme gelmesi, ikincisi ise var olan ibadetlere yenileri eklenerek insanların ibadetlerden bıktırılması durumu. Bu iki tehlike ibadet hayatının gevşemesine ve kişilerin ondan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Burada asıl olanın Kitap ve Sünnet'te belirtilen şekliyle ibadetlerin muhafaza edilmesi yoluna gidilmesidir. Buhari'nin Kitabü'l-İman'da zikrettiği iki hadîs bu konuda bize ışık tutacak niteliktedir. Her iki hadîste mealen şunlar denilmektedir: “Din kolaylıktır. Kim dinle mücadeleye kalkışırsa yani dine zorlamaya baş vurur veya dini sırtlamaya çalışırsa bilsin ki din karşısında o kişi yenilgiye mahkumdur. Çünkü din bir yoldur ve gereklerine uygun bir şekilde o yolda gidilir. O yolda gitmenin gereği ise, istikamet üzere olmak ve orta yolu tutmaktır. Dini zorlaştırmak yerine onu sevdirmek gerekir. İbadetler, günlük işleri engelleyici değil, bilakis motive edici; insanların bütün zamanlarını işgal eden değil, sabah, akşam ve gecenin bir vaktinde, kısıtlı ve belli vakitleri kapsayan bir eylem bütünüdür.

Öte yandan ibadetler, insanın bela ve musibetler karşısına sabır gücünü artıran ve Allah ile manevi anlamda irtibata geçmesini sağlayan bir fonksiyon da icra eder. Nitekim Allah Teala, Kur'an'da "*Sabır ve dua ile benden yardım dileyin. Çünkü Allah sabredenlerle birlikte dir.*" (2/Bakara 153) buyurmaktadır. Yine bir çok ayette Yüce Allah müminleri dünyada iman ve teslimiyet noktasında dirençli kılacağını; ahirette ise, bu duruşlarını kat kat sevapla mükafatlandıracağını açıkça bildirmektedir. Bu noktada insanın üzerine düşen, gücünün yettiği kadar sorumluluk altına girmesi, gücünü aşan hususlarda Allah'a sığınmasıdır. Kişinin gücünü ve haddini aşacak bir şekilde ibadet yapmaya kalkışması, bir yandan Allah'ın rahmet hazinesini küçümseme, diğer yandan ise Allah'ı bir nevi zorlayarak bıktırma işine girmesi anlamına gelir. Öyleyse kişiye düşen gücü miktarınca ve Hz. Peygamber'in öğrettiği ve uyguladığı şekilde Allah'a ibadet ve taatte bulunmaktır. Çünkü Yüce Allah'ın razını kazandıracak en iyi amel, az da olsa sürekli yapılandır. Zaten Kitap ve Sünnet'in bütünlüğü dikkate alındığında, ibadetin dinde vazgeçilmezliği ve Hz. Peygamber'in uygulamada örnek alınmasının önemi açıkça görülür.

Öte yandan Asır Sûresi'nden yola çıkıldığında, dinin sadece kişisel boyutla sınırlı olmadığı, aksine toplumsal boyuta tekabül eden bir yönünün bulunduğu gözlerden kaçmaz. Sûre'de kişiyi hüsrandan kurtaranın bireysel planda iman ve sâlih amel, toplumsal planda ise hak ve hakikatin diğer fertlere tavsiye edilmesi olduğu vurgulanmaktadır. Bu tavsiyeler içinde bela ve musibet zamanlarında daha bir önem kazanan *sabır*, ilk sırada yer almaktadır. Çünkü insanlar, en çok birbirlerine bela ve musibetlere maruz kaldıkları zamanlarda ihtiyaç duyarlar. Aslında bu tavsiye zımnen Müslümanlar arasında toplumsal bir dayanışmanın ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir. Zaten sahabe asrında toplantıların sonunda bu Sûre'nin okunması, bunun önemini anlatmaya fazlasıyla yeter.

Toplumsal dayanışmanın sürekli hale getirilmesinin bir başka yolu ise irşat, infak ve cihat unsurlarını yerli yerine oturtmaktır. İrşat bilgilendirici ve bilinçlendirici bir faaliyet, infak maddi planda bir dayanışma, cihat ise toplumsal savunmanın ve korunmanın adıdır. Ancak başta cihat olmak üzere bu kavramlar çağımızda oldukça yıpratıldıkları ve değersizleştirildikleri için maalesef olumlu anlamda yeterince gündeme gelememektedir. Yardımlaşma adı altında infak faaliyetinin biraz canlandığı görülse de, henüz İslam

ülkelerinin yaşadığı bela, musibet ve yoksullukların üstesinden gelecek nitelikte ve nicelikte olduğu söylenemez. Cihat; ekonomik, siyasal veya askerî olarak her tür baskı ve saldırılara karşı, caydırıcı bir yöntem ve savunma aracı iken sadece ölme ve öldürme aracı olarak gösterilmesi, büyük bir talihsizliktir. İrşat ise artık camilerle sınırlı kalmış veya oralara hapsedilmiş bir görüntü vermektedir. Bu mekânlarda yapılan irşadın bile niteliği ve niceliği tartışmaya açıktır.

c. Ahlakî Takviye

Bakara Suresi 177. ayetin sonunda zikredilen *takva* kavramı ile Cibril Hadisi'nde ifade edilen *ihsan*, aslında bir müminin nasıl ve ne şekilde bir hayat yaşaması gerektiğini anlatan iki temel kavramdır. Takva ile sadece Allah'ı hesaba katarak yani onun korkusunu içinde hissederek yaşamanın gereği ve değeri vurgulanır. Öyleyse İslam ahlakının temelini, Allah'ın rızasını kazanmanın ve azabından emin olmanın ifadesi olan ihsan ve takva hali oluşturur. Rıza, kişide umut duygularını artırırken Allah korkusu, günah ve yasaklara karşı adeta fren vazifesi görür. Bu ikilinin insanın içindeki karşılığı, irade ve akıldır. İrade kişide arzu ve istekleri kamçılarken, akıl bunları frenlemeye ve doğru yöne kanalize etmeye çalışır. Öyleyse inançta rıza-korku dengesi, insanın kendi içinde irade-akıl dengesinin kurulmasını gerekli kılar. Aslında insanın fitratı korunmuş olsa bu denge doğal olarak insanda vardır. İnsanın fitrat üzere yaratılması ile İslam düşüncesinde baskın görüş olarak var olan iyi ve kötünün akıl tarafından anlaşılabilmesi düşüncesi tam da bunu ifade eder. Buna göre Mümin, başkasından korkarak değil, yegâne ve nihai yargılama gücüne sahip Rabbi'nden korkarak ve O'nu gücendirme endişesiyle hayatını düzenleyen ve sürdüren kişidir. Allah korkusu olmadığı takdirde insanda ikiye bölünmüş veya çok katmanlı bir hayat tarzı gelişir. Malik b. Nebi'nin dediği gibi müminin camideki hali ile sokak ve çarşıdaki hali birbirine zıt özellikler gösterir ve adeta çift kişilikli bir hale gelir. Bu hal, kişiye o kadar yapışır ki, kendisi ve çevresi bunu artık normal görmeye başlar.

Günümüzde yapılan dindarlık araştırmaları, yüzeysel ve görünelere göre yapıldığı için çoğu kere aldatıcı sonuçlar vermektedir. Bu sonuçların yanlışlığının tespiti, çapraz araştırmalarla mümkün olabilir. Nitekim görüntüde dindar görünen bir toplumun, dünyevî veya şahsî çıkarı söz konusu olduğunda tam tersi bir davranış ve tepki gösterdiği görülen bir gerçektir. Bu durumu

tespit eden sosyologlar “gösterişçi dindarlık” adında bir kavramsallaşmaya gitme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bir müftümüz ise bunu daha içerden bir ifade ile “şov Müslümanlığı” olarak adlandırmıştı.

Ülkemiz veya İslam coğrafyası özelinde düşündüğümüzde dindarlık görüntümüz ile günah ve dünyevî olanı haksız elde etmeye yönelişimiz tam bir çelişki arz etmektedir. Bu gerçek ekonomik veya siyasî kriz zamanlarında tavan yapmakta, fırsatçılık adeta en geçerli akçe konumuna yükselmektedir. Kendisinin dindar olduğunu namazıyla, orucuyla, sakalıyla ve eşinin başının örtüsüyle ifade eden, konuşmaya başladığında hiç yalan söylemediğini beyan eden bir kişinin; makam, mansıp ve maddî çıkarı söz konusu olduğunda, yukarıda sergilediği dindarlıkla taban tabana zıt davranışlar ve beyanlar ortaya koyması, günümüz İslam dünyasının sıradan görüntüleri haline gelmiştir.

Dindarların bu çelişkileri, dindar olmayan çevrelerin yaşantılarını daha da tahkim etmekte ve onları dinden ve dini alandan uzaklaştırıcı bir etken olmaktadır. Günümüzde *deist* veya *ateist* olduğunu iddia eden kişilerin bu yöne gitmesindeki temel etkenlerin dindarlar tarafından sergilenen bu ahlakî çelişkiler olduğu kendi beyanlarından anlaşılmaktadır. Onların bu çelişkileri dindarlar üzerinde sürekli görmeleri kendi ateist ve deist duruşlarını da güçlendirmektir. Böylece *takva* boyutunu yakalayamamış Müslüman kişi, yaşantısıyla doğrudan dine zarar verirken, dolaylı olarak da din karşıtı akımların güçlenmesine ve insanların oralara doğru kaymasına katkı sağlamaktadır.

2. İslam'ın Sahih İmajını Koruma

Hemen her dönemde karşıt çevreler İslam'ın sahih imajını bozmak ve zayıflatmak için her türlü propagandaya başvurmuşlardır. Müşrikler Hz. Peygamber'e yönelik mecnun, büyülenmiş, kâhin, başkasından aldığını öğreten gibi bir takım eleştiriler getirmek suretiyle hem Hz. Peygamber'in hem de getirdiği İslam'ın imajını zayıflatmaya çalışırken Yahudi ve Hıristiyanlar, İslam'ı kendi dinlerinin tahrif edilmiş versiyonu şeklinde nitelemelerle aynı işi yapmışlardır. Bazı Yahudiler ise, bu tür yakıştırmaların işe yaramadığını gördüklerinden olsa gerek kendilerince daha zekice bir gerekçe uydurarak, Hz. Muhammed'in Araplar'ın peygamberi olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Bu gün bu kervana modern zamanların moda eğilimleri olan *din karşıtı akımlar*

katılmış, kendilerince İslam'a yönelik imaj yıpratması propagandasına girmişler ve genelde bütün dinlere yönelttikleri eleştirileri aynıyla İslam'a da yöneltmişlerdir. Yönelttikleri eleştirilerin çoğu eskiden felsefecilerden devşirilenlerin yanı sıra modern bilimin ve teknolojinin ortaya koyduğu mekanik argümanlardır. İleri sürdükleri en etkili kanıt, tek taraflı bir bakışın eseri olan şer problemidir. Çevrelerinde gelişen kötü ve yanlış ne varsa tek taraflı gündeme getirerek Tanrı'nın bu kötülöklere engel olmadığı veya olamadığı, böylesine bir gücü bulunmayan veya kullanmayan bir Tanrı'ya inanmanın gerekli olmadığı düşüncesini dillendirmektedirler. Halbuki çevrelerine ve bütün bir evrene daha geniş bir çerçeveden baksalar evrende kötölük kadar, hatta daha fazla iyi şeylerin olduğunu görebilirler. Onlar, bir takım sorun yaşayan, bu yüzden de kendinden ve sorunundan başka bir şey görmeyen insanları kullanarak, sanki evrenin bütünüyle kötü ve kötölükten ibaret olduğu şeklinde bir yansıtma içine girmektedirler. Dindarların hatalarını ve bozuk davranışlarını dine yüklemek suretiyle, ahlaksız ve tutarsız davranışların dinden kaynaklandığı şeklinde bir saptırmaya sarılmaktadırlar. Öte yandan ahiret inancının insanları dünya için çalışmanın gereksizliğine götürdüğü gibi alakasız çıkarımlarda bulunmaktadırlar. Kabul etmek gerekir ki, bazı dindarlarda görölen davranış bozukluklarının, tutarsızlıkların ve ahlak dışı tutumların onların bu kötü niyetli değerlendirmelerine ve çıkarımlarına malzeme sağladığı da bir gerçektir. Buna göre dini zayıflatan hususların önüne geçme ve din karşıtı akımların gerekçelerinin temelsizliğini ispat noktasında ciddi çalışmaların yapılmasının önemi açıktır. Ancak öncelikli çalışma, Müslüman olmayan kişi veya gruplara dini doğru ve sağlıklı bir şekilde anlatmaktır.

3. Yanlış İslam Algısıyla Mücadele

Bugün bütün dünyada İslam'ın önündeki en büyük engel veya Müslümanlar'ın en büyük açmazı, yanlış İslam algısıdır. Bu yanlış İslam algısının oluşmasında maalesef yukarıda sayılan Müslümanlar'ın kusurları baş etkindir. Çünkü insanlar dini öncelikle müntesipleri üzerinden tanırlar ve ona göre pozisyon alırlar. Yanlış tavır yanlış algının oluşmasına yol açar, bu da içerden imaj bozulması demektir. İslam'ın yayılmasında kişisel tavır ve davranışlar ne kadar önemliyse, İslam'ın engellenmesinde de bunların aynı

oranda öneme sahip olduğu bir gerçektir. Bugün Batı'da İslam bir terör ve vahşet kaynağı ve örneği olarak gösteriliyorsa, bunda selefi veya radikal bir takım Müslüman kişi veya kitlelerin yaptığı kanlı eylemlerin payı büyüktür. Bu kişi veya kitlelerin emperyalistler tarafından kandırılması, onlar tarafından finanse edilmesi ise, Müslüman dünyanın başka bir zaafını ele vermektedir. Bu aşırı grupların yaptıkları vahşeti, emperyalist güçlerin yönlendirmesine veya finanse etmesine sığınarak izah etmek, devletlerarası politikada bir geçerliliği olabilir ancak, dini anlamda kolayca kandırılabilen bir müntesip kitlesine sahip olduğumuz gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Bunun yanında İslam dışı din ve inanç sahiplerinin İslam'ın imajını bozacak bir propaganda içinde oldukları/olacakları bir gerçektir. Bizim tam da üzerinde durmamız gereken, bu gerçek karşısında İslam'ın sahih imajını nasıl tahkim edeceğimizdir. Bunun içe dönük yönünü yukarıda anlatmaya çalıştık, dışa dönük yönü ise biraz daha farklı ve çeşitli olmak durumundadır. Yöntem olarak yine Kur'an ve Sünnet uygulamalarından yola çıkmak mümkündür. Mekke döneminde müşriklere, Medine döneminde Yahudiler ve Hıristiyanlar'a yönelik ortaya konan yöntem bizim için belirleyici ve bir fikir verici olabilir. Buna, ilk üç asırda Müslüman ulemanın ortaya koyduğu reddiye edebiyatını da eklemek gerekir. Mezhep farkı gözetmeksizin bütün Müslüman âlimlerin, İslam dışı din ve inançlara yönelik yaptıkları çalışmalar bugünün çalışmaları için örnek niteliğinde görülmelidir.

Bu çalışmaların iki boyutu bulunmaktadır: Birinci boyutu İslam dışı din, inanç ve anlayışları yeterince tanınmak, ikinci boyutu ise bunlara yönelik gerekli savunma ve eleştiriler geliştirmektir. Bugün de inanç karşıtı akımlara yönelik yapılacak mücadelede bu iki boyutun gözetilmesi önem arz etmektedir. Bilmediğimiz ve imkânlarını tanıyamadığımız bir hasımla mücadele etmek, baştan yenilgiyi kabul etmek anlamına gelir. O yüzden öncelikle bu inanç karşıtı akımların ne olduğu, hangi kaynaklardan beslendiği, hangi saiklerle insanların bunlara yöneldiği doğru ve açık bir şekilde tespit edilmeden bir mücadele içine girmenin sağlıklı olmadığı bilinen bir gerçektir.

Yukarıda zikredilen çalışma sonucu elde edilecek bilgilerle inanç karşıtı akımların geçersizlikleri ve sürdürülebilir olmadıkları insanlara doğru ve anlaşılır bir dille anlatılması ikinci aşamayı oluşturacaktır. Burada en önemli

argüman insanlığın şu anda içinde bulunduğu inanç, güven ve ahlak krizidir. Bu üç krizi besleyen nedenler gerçek dinler ve dindarlar mıdır, yoksa dini ve dindarları zayıflatan inanç dışı akımlar mıdır? Bu sorunun sağlam temele dayanan, etkileyici ve güçlü ifadelerle cevaplandırılması, din karşıtı akımlar karşısında dindarın elini güçlendirecektir.

C. SONUÇ

Sonuç olarak bu mücadelede en önemli ilkemiz, “*Adalet herkes için, zülüm hiç kimseyedir.*” Çünkü Allah adalet ve rahmet sahibidir ve hiçbir kuluna zulmetmez. O, kafir, isyankar ve zalimlere karşı adaletiyle; inançlı, erdemli ve zulme uğrayanlara yönelik rahmetiyle muamelede bulunur. Mümin Rabbinin güzel isimleriyle ahlaklanan, Rahmet Peygamberi’nin güzel davranışlarını örnek alan bir şahsiyettir. Bu yüzden karşısındaki inançsız bile olsa asla adaletten sapmaz. Bununla birlikte tevazu ve şefkat kanatlarını mümin kardeşlerine yönelik her daim açık tutar. Zira İslam aleyhtarı kesimlerin veya inanç karşıtı kişilerin yaptığı gibi, manipülatif ifade ve argümanlar ortaya koymanın öncelikle İslam’ın ve Müslümanların ahlakî imajını zedeleyeceği bilinmelidir. Bu yüzden “Ey iman edenler Allah için hakkı destekleyen ve adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa olan kin ve düşmanlığınız sizi adaletsizliğe götürmesin, bilakis adil olunuz. Bu takvaya daha uygundur. Öyleyse Allah’tan korkun. Gerçek şu ki, Allah yaptıklarınızı bilmektedir” (5/Mâide 8) düsturu bizim mücadeledeki imanî ve ahlaki ilkemiz olmalıdır. Bu ilke ile yola çıkıldığında birçok zorluğun alt edileceği bir gerçektir. Mesele azmetmek, kararlı bir tutum ve tavır içine girmektir. Müslüman için gerisi Allah’a kalmıştır.

Hac Suresi’nin şu ayet mealleriyle konuyu nihayetlendirmiş olalım:

“Ey insanlar! Size gerçeğe dair bir misal veriliyor, bu misalin üzerinde bir düşünün: Allah’tan başka taptıklarınızın hepsi bir araya gelseler, küçük bir sinek bile yaratamazlar! Hatta bu küçük sinek onlardan bir şey kapıp kaçsa, kaçırıldığı o şeyi dahi ondan kurtaramazlar. Gördüğünüz gibi talepte bulunan sizler acizsiniz, o talepte bulunduğunuz putlar da. O inkarcılar, kendilerini ve putlarının acizliklerini anlayamadıkları gibi, Allah’ı da gereği gibi tanıyamadılar. Şüphesiz Allah hem güçlüdür, hem de galip gelecek olandır.

Allah meleklerden de, insanlardan da elçiler seçer ve seçmiştir de nitekim. O'nun seçtikleri hakkında ileri geri konuşanları Allah işitmektedir ve görmektedir. Allah onların önlerindeki ve arkalarındaki, geçmişlerini ve geleceklerini de bilmektedir. Çünkü bütün işlerin son mercii Allah'tır ve O'nun bilgisinden kaçırabilecekleri hiçbir yer yoktur.

Ey iman edenler! Rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinize ibadet edin, Allah'ın kullarının faydasına olacak hayırlı işler yapmaya çalışın. Ancak bu sayede kurtuluşa erersiniz. Allah yolunda, gerektiği gibi ve gerektiği şekilde her alanda var gücünüzle mücadele edin. O sizi seçti, size iman ve İslam'ı nasip etti; tıpkı ceddiniz İbrâhim'in dininde olduğu gibi, size din konusunda hiçbir zorluk ve güçlük de yükledi. Nitekim Allah, o zaman da bu gün de sizlere "Müslümanlar" adını verdi ki, içinizden seçtiği Peygamber size şahitlik etsin, O'nun ümmeti olan sizler de insanlara şahitlik edesiniz diye. Öyleyse haydi namaz kılın, zekât verin ve Allah'ın dinine sımsıkı yapışın. Sizi yegâne koruyacak ve kollayacak olan ancak Allah'tır. O ne güzel koruyan ne güzel yardım edendir." (22/Hac 73 -78).